

עוד איזה הוספות ותקונים לפירוש ספר יצירה לרבי ברצלוני.
מאת שוח"ה.

בר"ג שכתב מס' בלה והוא בה"ג רומא. על זה העיר הרב ר' עזריאל הילדעסהיימער נ"י במאמרו אשר כתב על ס' ה"ג כ"י רומא עמוד 25, כי לא נמצא גם שם.	עמוד XII
בעלי מקרא. גם ר"ג ב"ס הערוך הביא כמה פעמים את בעלי המקרא. וע"י מ"ש הני"מ ש"ר ד"ל בתולדות ר' נתן הערה 40 כי אין כוונתו לקראים רק למדקדקים ומפרשי הכתובים אשר עסקיהם יותר במקרא. לענין. ע"י בקבץ על יד ח"ב עמוד 13. וע"י מ"ש החכם צונץ בכתביו הנדפסים ע"ג עמוד 46.	— XVIII
ל"ס העתים. ע"י גם שמביא ממנו הרב ר' נחמן נתן קרוניל נ"י בכבוד הלבנון שנה המישית עמוד 450 ועמוד 229. ולשו"ת שערי תשובה, העיר ר' משה ריינעס במ"ע המליץ תרל"ו ע' 1670 כי גם ב"ס פ"ט, צ"ג וקמ"ח מובא: ברנלוני.	XX
לפ"י על תנ"ך. העיר החכם ר"ג ברילל ביאהרביכער שלו הלך שמיני עמוד 179 כי מ"פ ס' יצירה ע' 261 נראה כי כבר השלים את סירושו לישע"י. עייש שבי: וכבר ביארתי בס' ישעיה וכו'.*)	XXII
הראב"ה. יש להוסיף מ"ש בשכלי הלקט אשר יצא כעת לאור ע"י ידידנו החכם הר"ש באבער, ס"י מ"ח דף כ': ובשם הר"י אברהם ב"ר דוד זצ"ל מצאתי וכו' ומי שרוצה להוסיף קראו דר"י יהושע בן לוי מוסיף, אך אותה ברכה שמברכין עליה אסור לברכה. והר"ר יהודה בר ברזילי זצ"ל קורא עליה מוציא שם שמים לכטלה וכו'.	XXIV
רמב"ן. העיר הר"ג ברילל שם, כי יש להוסיף מ"ש בלקושת הרמב"ן עירובין דף מ"ג: וכבר מצינו גם לרב ר' יהודה הנשיא ד"ל שהוא בקי בדברי הנאונים ועל שלהנו הם תמיד.	XXV
ס' התרומות. העיר ר' משה ריינעס במ"ע המליץ שם, כי מובא שם גם ברף ל"ז, קי"ד וקצ"א.	—

(* החכם הנ"ל כתב שם (ע' 180—182) הרבה הגהות לפ"י יצירה, והרוב מהן הן נכונות, ורק על קצת מהן יש לספק. ומ"ש לעמוד 98 כי צ"ל: הוהיתו, כן נמצא גם בנדפס. ומ"ש לעמוד 128 כי צ"ל: בכבורי, כבר הגהתי כן בעמוד 308.

עמוד

XXX—XXII על המזכירים את ספרי ריי ברצלוני אשר הכאתי פה ובקובץ על יד ח"ב עמוד 14—15, במספרם חמש ושלושים, הוסיף הר"ג ברילל שם, עוד ארבעה, הלא המה:

(36) ר' משה מקוצי בסמ"ג עשין קל"ב: עוד אמרו בספר העתים בשם הירושלמי וכו'.

(37) ר' יצחק אבוהב במנורת המאור (גר נ' כלל נ' ח"א פ"ג): מצינו בתשובות הגאונים בשם רב ברנלוני (והחכם הג"ל העיר לנכון כי הוא הנמצא בשו"ת שערי תשובה סי' נ"ח, ולפ"ז גם סי' זה הוא לקוח מסי' העתים).

(38) סי' אמרכל הנרפס בסי' חמשה קונטרסים להר"ג קורניל דף כ"ב כ"ג כ"ד וכו'.

(39) ר' יוסף קולון בתשו' נ"ב: כאשר מצאתי בספר ריב"ב. ויש להוסיף עוד:

(40) ספר האורה להלמדי רש"י כ"י אקספרד 563 סי' ק"ה (כפי שהעתיק לי בטיבו יידי החכם נייבויער): פסק זה מספר העתים, אין מעמידין בעור קיבת נבילה אבל מעמידין בקיבת נבילה ובקיבת שחיטת נכרי ובקיבת כשריה שניקה מן הטריפה מאי טעמא דחלב המכונס בעור הקיבה פירשא בעלמא היא. איסור שנפל לתוך היתר וכו' צונן לתוך חם אסור (זה מוכא גם בסי' תמים דעים סי' קמ"ב במ"ש כמבוא ע"י XXIV) פת שאפה עם צלי וכו' ויראי הטא משימין אותה בפי התנור וכו' אבל הכל מודים שכל מה שנאפה בתנור עם מילייתות אסילו מכוסית של נבילות וטריפות ודאי הכל אסור וריחא מילתא היא.

(41) ר' שמואל בר' יוסף בר' שלמאי בשסק שלו ע"ד עסק ר' שמואל בר' משה תבון בשנת היא וט"ו, מביא מרי ברצלוני ספר הדיינים (ע"י כמבוא ע"י XXI: ספר הד"ן) בהלכות פסולי ערות. (ע"י מאמר החכם לאעב במ"ע רעוועי כך ס"ו עמוד 88), וספר יחוס שאר בשר הלכות נישין (שם עמוד 87). —

(42) ר' מנחם רקנאטי בפסקיו דף ל"ג מדפוס בולוניה סי' של"ב: וכן כתב הר' יהודה בר ברזילאי. —

עמוד 179 מה שמוכא פה בשם אהרינא מן המפרשים (ע"י עמוד 333) נמצא גם בקיצור בסירוש הריא מנרמיוז בעל הרקק על סי' יצירה דף ג' (פרעמישלא תרמ"ג) ומצאתי שם גם איזה שינויים: שורה 15 עם כל תולדותיה וצאצאיה, שם: גם כל תוצאותיה ותולדותיה. שירה אחרונה ושלשניה: ניקודים למעלה: שם: למעלה נקודים נקודים. יכנס בתוך אותן הניקודין. שם: יכנס הדיבור עם הרוח בנקודים.

עמוד 278 נמצא גם כן בפ"י ר"א מנרמיוז דף א' ע"ד ודף ב' ולא ידעתי אם היה לפניו פ"י אחרונא מן המפרשים ופ"י רס"ג. או כי ראה אותם בפ"י ברצלוני. ומצאתי שם שנויים רבים ואזכיר בזה: שורה 7—6: והמרדש במיה יבאר לך הכל. שם: והמרדש יברך לך הכל. שורה 15: והקמין. שם: והקנין. שורה 21: וכבאם. שם: ובחקרי ובבחנוני

וחבוריו. שם: וחבריו. והנצלות. שם: והנאצלות. שורה 28: כמו
 בו כי כל שם: רמו בו כי כל הדברים. שורה 29: החכם. שם: החכמים.
 שורה 30: בטבע. שם: טבעיות. כמו שנראה זו. שם: כמו הנראה או.
 שורה 31: יכתב אלף נין שיין. שם: נכתב אלף נין ויו שיין. תוך
 יעשה מיהבר כתב זה גי' יסודות נא' כי הניס. שם: היך יעשה מחובר
 כתב זה גי' יסודות נאמר כי הניח. שורה 32: מצינת הדבר בעצמו כי
 בינה. שם: מציאת הדבר בעצמו כי ניהר. שורה 33: ויספר בו ויגמר
 בו מצאם. שם: ויספרנו ויאטר מצאם גי'. שורה אחרונה: ועשנה
 שנחברא הכל. שם: ועשאם שבה ברא את הכל שנאמר למען יראו
 וידעו וישימו וישכילו יחדו.

ואח"כ נמצא שם מה שחסר אצלנו: ,כי יד הי עשתה זאת, רמו יראו דבר
 שיראה. ורמו וידעו למכתב*) כאמרם וישם את שמך אבימלך. וישכילו החכמה
 על צהצוח הלשון וגם נאמר לא אמר בעט [צ"ל בעל] כתב זה וספר ומחשבה
 וסיפור ולמה עשה ספר שהוא נדמה אחד טמין המחשבה במקום החמש [צ"ל
 המחשבה] כולה באטר [צ"ל נאמר] שעשה הדבר ברמו תיבות מין אחד שוין
 גי' השמות במבטא ובאותיות ולא במדרש. ספר וספר וסיפור וכן ראינו נביאינו
 וחכמינו בזה הענין בכתב הנביאים נאמרו פחד ופחת ופח עליך. כחר גי' תיבות
 מבטא אחד נדמה וכן בדברי חכמים נמצא כזה הענין בכיסו בכוסו בכעסו. וכן
 א"ר אליעזר [צ"ל: אלעזר] הפייטן לסיכני למסני להנסיכי בנסיכת קדוש. וכן
 ראינו בכתבת שלומות. שבחי שלום וחבשי ברכות וחשבי תבנות. או מבטחי
 שלום ומבטחי [צ"ל: ומחשבי, עי' נהל קדומים עי' 24] ברכות ומטחי [שם:
 ומבטחי] חכמות, או הצני [בעמודי העבודה עי' 30: הנצי] שלום, חוצני [בנחל
 קדומים: חוצני] ברכות וחצני [שם ושם: וצני] רצון או בזה הדמות והענין מבטאות
 נדמות נראות ולא במדרש שוות. —
 עמוד 279 לעמוד 4 שורה 32: נזיקין וכו'. עי' עוד מ"ש החכם סימאנען
 במאנאצין ח"ו צד 135.

הערות על פירוש ספר יצירה להרב הנשיא ר' יהודה בר ברוחלי
 הברצלוני ז"ל.

מאת יעקב רייפסאן.

על מבוא הספר אין לי להעיר כי אם אשר ספר העתים וספר זמנים הם
 לדעתי אך ספר אחד בשני שמות השונים במבטא ודומים בהוראה. וחורני. כי
 בשכבר הימים ראיתי ספר אחד אשר בו יבונה ספר, זמנים להרמבים בשם
 ספר, עתים ולעצבון רוחי נשכח עתה ממני שם הספר הזה. ואלה הן ההערות
 על הספר עצמו:

(1) בצד 2: והוא בדרך דומיא ומשלו לו בעקרי ממש עכ"ל. תחת:

(*) צ"ל כמ"ש בהעתקה השניה אשר בכ"ו מינכען: שנא' אל יודע ספר וגו' וישימו
 רמו לדבור שני וישם את שמו אבימלך וישכילו.

ומשללו לו בעקר. צ"ל: ומשל ולא כל עקר. ור"ל שהוא אך בדרך דמיון ומשל ולא פה ממש כל עקר.

(2) שם: וכדרך שכתוב במשה ואהרן וכו' ובמקום אחד או שנים הוא מקדים אהרן למשה להשוות את שניהן במעשיהם הטובים עכ"ל. כן בפ"י רש"י על התורה (שמות ו' כ"ו). כתוב: הוא אהרן ומשה אשר אמר ד'. יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד עכ"ל. ויעוין בעין זה במשנה סוף כריתות.

(3) שם: משל למלך שאכל ובאו שני בני אדם לפניו. האחד אמר לו אדוני המלך תן לו ממאכלך שלח ידו בקערה ונתן לו ובא השני וכו' ואמר לו אדני המלך תן לי ממה שבפך הוציא מסו ונתן לו. כך מי שמבקש כי די יתן חכמה הלומד מעצמו ישראל שבקשו תורה נתן להם בינה וכו' עכ"ל. ברור מאד שהנמשל נלקח בחסר. כי איננו מתאים עם המשל, וגם אין הלקו מתאים עם הלקו. וכל בר עינים ונקי רעיונים רואה בזה כרנע החסרון אשר לא יוכל להמנות כי אם בהכתוב בצד 3 מן: והוה המשל שאמרנו לעיל לשני בני אדם שבאו למלך והוא אוכל וכו' עד: וכענין שכתוב ישקני מנשיקות פיהו. יעוין שם היטב.

(4) בצד 3: וכתב דוד נמי עליו אברך את ד' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, שנתן לו הקב"ה חכמה ועצה ותבונה בשתי כליותיו והביעו תפלה בשתי מעיינות הנובעות, ולכך כתיב אברך את ד' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי עכ"ל. מקור זה הוא במדרש תהלים (מומור ט"ו פסוק אברך את ד' אשר יעצני). שכתוב שם: ר' שמאל בר נחמן היה פותרו באברהם אבינו שלא למדו רב ומי למדו? הני רבי שמעון בן יוחאי מלמד שוימן לו הקב"ה שתי כליותיו והיו נובעות חכמה ודעת עכ"ל. ובמומור א' (פסוק כי אם בתורת ד' הציו) הנוסח. שוימן לו הקב"ה שתי כליותיו, בשני רבני. והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה, כל הלילה עכ"ל. ומלות, כל הלילה מלמדות אותנו אשר גם בפ"י ספר יצירה צ"ל: הלילה במקום: תפילה. אשר אין שהר לו. והוא ברור מאד.

(5) שם: וקראו בנו ושמו אהבו עכ"ל. השתבש מאד. וכה צ"ל: וקרא וכנה שמו אהבו.

(6) שם: (שורה אחרונה): וכתוב אלהי ישראל עכ"ל. תחת: וכתבי. צ"ל: וכבוד.

(7) צד 4: כי רבים הללים הפילה הכי קא דייק מכאן וכו' עכ"ל. תחת: הכי. צ"ל: היכי. והוא שאלה.

(8) שם: כמו יקבלו הרבים עכ"ל. הוא בחולין (כ' ע"א).

(9) שם: ועושים עצמם רבים כמו רבנים או רבים ממש שיכלו בהם רבים עכ"ל. מלת רבים אשר לפני מלת, כמו: הוא בלי ספק ט"ס וצריך למחותה. ומלות, או רבים ממש שיכלו בהם רבים. הן קשות הבנה מאד. ובוראי הוא בעבור השתבשותן.

(10) שם: מסו דעת ותבונה לתורה שבעל פה שהיא יותר המורה והיא מפתח ופירוש לתורה שבכתב ועל לימודה מקבלין שכר יותר מן התורה שבכתב וכמו ששינוי בכבא מציעא וכו' אבידת רבו ואבידת רבו קודמת לשל אביו וכו' הנו רבנן העוסק במקרא מדה שאינה מדה במשנה מדה שנותנין

עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו עכ"ל. הראיה על אמרו כי על לימוד תורה שבעל סה מקבלין שכר יותר מן התורה שבכתב היא אך ממאמר: העוסק במקרא מדה שאינה מדה וכו' וללא צורך אפוא הביא מאמר: אבירת אביו ואבירת רבו וכו'. אך דרכו בכל הספר להאריך ולהביא כל מאמר מראשיתו עד אחריתו גם כי איננו צריך רק לחלק אחד ממנו. ובעקבו יצא לו הרב אישתורי הפרחי בספרו כפתור ופרח. התבונן היטב קורא משכיל על פי ספר יצירה אשר אנכי דובר בו ועל ספר כפתור ופרח ותראת כי דרך אחד ומנהג אחד לשניהם. וגם המנהג לדלג מענין לענין ולהתמיהה הרבה בכל ענין הוא בשניהם.

(11) צד 5: בשכיל מצות פירושי המצות שבה עכ"ל. תחת: „מצות- ציל“: מקצת, וכן לפני זה כתוב: במשנה יש בה קצת פירושי המצות.

(12) שם: והוא השוב כמשה לפה ומנאמן לנאמן עכ"ל. הוא לשון המדרש (ביד פרשה א').

(13) שם: ומי שמסיים כרתי אתך ברית ואת ישראל עכ"ל. תחת: „ומי ציל“: ומה.

(14) שם (שורה אחרונה): אבל בודאי בפרק הראשון נראה עכ"ל. תחת: „בפרק- ציל“: בפירוש.

(15) צד 8: רמו הדבר בשם בן ההא שהוא בן אברהם אבינו ושרה וכו' שהוסיף הביה בשם אברהם ה' ובשם שרה ה' עכ"ל. בעין זה הובא במדרש שמואל על אבות בשם יש אומרים ובשם הר"י בן הרא"ש. יעוין שם.

(16) שם: ואמור נמי רבנן דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה עכ"ל. הוא בערוכין (י"ח ב).

(17) שם: תני ר' יהושע בן קרחא אמר עלה י ונשתתח לפני הביה וכו' עקרתני מן הצדקת הזאת אמר לו יבא את שלך וכו' ויקרא משה להושע בן נון יהושע עכ"ל. הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ב הלכה ו'). ולפינו כתוב שם: ר' הושעיא. תחת: ר' יהושע בן קרחא. וכן: צא לך. תחת: יבא את שלך. הבלתי מובן. ונ"ל כי במלת: „את- צריך להוסיף וא"ו באמצע. וכי ר"ל אות שלך עוד יבא בשם אחר כאשר הוא מכאן אחרי זה.

(18) צד 12: על הוד השכינה נאמר שהוא בהרן ואין בריה יכולה להסתכל בו עכ"ל. תחת: בהרן. ציל: בהיר. מלשון בהיר הוא בשחקים (איוב ל"ז כ"א).

(19) צד 4 (שורה ראשונה): כי כל אין מבלעדו, הוא אחד מצד אחד ולא כל הצדדין. ויוצרו הוא אחד באין תהלה ואחרון באין תכלה עכ"ל. תחת:

„אין. ציל: אחד. והקו הממסיק אשר אחרי מלת „מבלעדו“ הוא ש"ס וצריך למחותו.

(20) שם: שאין דבר בעולם לא למעלה ולא למטה אלא הכל לבר וברוי עכ"ל. תחת: „לבר וברוי. ציל: סלברו ברוי. ור"ל אלא הכל מלבר די הוא נברא ונוצר ע"י בורא ויוצר.

(21) צד 16: וישת השך השך (השך הבי' הוא ש"ס וצריך למחותו) סתרו של אותו מקום ובכתי בראי. ועימיה נהורא שרי בכתי גואי עכ"ל. הוא בהנינה (י"ב סעיב וי"ג רע"א).

(22) צד 19 (שורה אחרונה): שהקרנים פרות אורות וויקוקין עכ"ל. תחת: „פרות. ציל: פירוש.

(23) בסוף צד 25 ובראש צד 26: ופי' רבנו שרירא נאון דיל ולענין עליונים למטה ותחתונים למעלה אמר ארונונו וכו' דהוייה למר שמואל רבו של רבי יהודה דיתבי קמיה דרב יהודה משום דמחייבין בשמואל עכ"ל. תחת: דמחייבין. צ"ל: דמחי ביה, וכן בחומי' ביב (י' ע"ב ד"ה עליונים למטה) כתוב: משום דמחה בשמואל. והמובא פה בשם ר' שרירא נאון מובא שם בשם ר"ה. (24) צד 26 וצד 27: וכדרך שמצינו בתורה נוזמות והביא רבינו סעדיה ד"ל ראייה כי שבע ושבעתים הוא הרבה בלשון התורה וכו' כי שבעתים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה וכו' עכ"ל. בערוך (ערך נזמא) הובא זה בשם תשובת ר' שרירא נאון וכנו ר' האי. ויעיין סוף ערך עשר.

(25) צד 27: כי אפשר לומר שעל המשנה בלבד אמר ר' אמי שדיברו בה בשלשה מקומות בלשון הבאי עכ"ל. מלת "א"י" היא ט"ס כאשר יוכיח הענין וצריך למחותה.

(26) שם: יש לנו לתרץ נמי כי הוא מי לא אמר שלשה מקומות ולא יותר אפילו במשנה עצמה שהעידו עלינו שהן מעשה עכ"ל. המאמר הזה נלקח בשבשו ובחסר, ובה צ"ל: יש לנו לתרץ כי ר' אמי לא אמר שלשה מקומות ולא יותר אפילו במשנה עצמה אלא על דברים שהעידו עלינו שהן מעשה: (27) שם: אבל בדברים שאינן מעשה אפשר שדיברו בו הכמים ואפילו במשנה בדברים אחרים לשון הבאי עכ"ל. עפ"י צדקה השערתו בשכבר הימים. כי גם דין: הגזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי (ביק פ"ט משנה ה'). שנו חכמים בלשון הבאי. ויעיין ביצה (ד' א'), נזמא קתני" וזה מוכיח אשר גם דינים והלכות שנו חכמים בלשון הבאי ונוזמא.

(28) בסוף צד 27 ובראש צד 28: וגם יש מקומות הרבה שדברו בהן חכמים להרבות חכמה בנח ויכולת ולא במעשה וממש, וכמה מהם בתלמוד כנון חל להיות בכמה מקומות עכ"ל. ירמו לדברי ר' סעדיה נאון המובאים בספר יסוד עולם לרבנו יצחק הישראלי תלמיד הרא"ש (מאמר ד' פ"ו). וד"ל ואם יאמר לך שום אדם. כי בזמן הראשון היו עושין הפסח באחד מימי ברזי או שום אחר משאר המועדים ביום שאינו הגזל לו מפני שאמרו חל י"ו בניסן להיות בשבת וכו', וכן מה שאמרו אם העומר היה בא בשבת משלש סאין, וכן מה שאמרו חל יום עצרת להיות בשבת וכו', חל שביעי של ערבה וכו' אל יביאו לך ספיקא בלבך אלא הוי יודע שכל אלו ההלכות לא נאמרו אלא ע"ד נזמא כדי לסלול התלמידים עד שידעו איך היה לו הדין להיות נוהג בהם אלו היו נמצאים, ולפיכך לא תמצא בשום אחר מהם שיאמר מעשה שחל י"ו בניסן בשבת, או פעם אחת חל עצרת בשבת וכו' עכ"ל. ודסיג אמר בן בעבור שמתו המובאה שם בראש הפסק. וד"ל דע. כי הגאון ר' סעדיה חציל ואחרים שהודו לו ונמשכו אחרי סברתו הודו ואמרו. כי מעולם ואפילו כשהיה בית המקדש קיים וכן משחרב ואילך לא קרשו ביד ראשי חדשים ולא קבעו המועדים לישראל ע"פ ראיית הלבנה החדשה ולא סמכו עליה כלל בשום זמן מהומנים שעברו אלא לעולם משנהגה תורה וכל ימי בית ראשון ושני חזן הגלות לא היו קובעים ראשי חדשים והמועדים אלא ע"פ חשבון המתוקן המסור בידינו מקדמונינו ד"ל וכו' ודחיית קביעת ר"ה מימי ארזי ושאר הדחיות הנהגות בזמן הה' וכו' היה כל זה קבוע סהר סיני ונמסר בקבלה איש

מפי איש ממרעיה עכ"ל. ועל פי הדברים האלה מוכנים היסב דברי הנשיא הברצלוני, ונדע. כי גם הוא היה מהמהויקים בשמת רסיג הנ"ל. וכן בכל פירוש ספר יצירה היו דברי רסיג נר להנליו ואור לנתיבתו. אך הרב ר' יצחק ב"ר ברוך חלק על רסיג ושם לאל כל דבריו כזה כמביאר ביסוד עולם שם. וכן הרמב"ם חלק עליו כזה. יעוין פירושו על המשניות (מנחות ס"א משנה ז'): וזה דוחה טעות מי שבופר ומאמין שיום הכיפור לא היה מעולם לא ביום ששי ולא ביום ראשון. אע"פ שכל מה שאמר מזה במשנה על דרך התנאי שאם הל. כבר אמרה המשנה הלכה למעשה שבבליים היו אוכלים חי (כאשר חל יום הכפורים בע"ש) וכי עכ"ל.

(29) שם וכנון בענין ששאלו בין במשנה בין בנמרא כנון היאך של ראשי חכמים קרובים ביום הכפורים עכ"ל. הוא בעיני כדבר אשר אין לו שחר, ולא אדע איה מקום השאלה הזאת.

(30) בצד 28 מן: ס"י נזמא עד: וכיון שבמלאכים כך. הוא תשובת רבנו האי גאון על אדות נזמא ולשון הבאי ודברי הבאי. ומן: וכיון שבמלאכים כך. הוזר המהבר אל דבריו אשר בצד 26: יש אש דוחה אש וכי. ומה גדול ההפסק אשר בין ענין: יש אש דוחה אש. לענין: וכיון שבמלאכים כן? והוא דרך המיוחד אך להספר הוה ולספר כפתור ופרח, ויעוין למעלה (ס"י 10).

(31) צד 32 וצד 33: וסירש נמי רבנו חננאל גאון דיל בסירוש ברכות במה שאמרו מנין שהביה מניח תפילין וכי וכן נמי חי לן שזה שאמרו רבותינו בזה המקום כהאי מסכתא דברכות מנין שהביה מתפלל הוא נזמא ומשל וכי עכ"ל. פירושי ר"ח אלה הובאו גם בספר אור זרוע (הלכות ק"ש ס"י ד' וס"ח). יעוין שם ושם.

(32) צד 35: והביא ראה מזה הפסוק שכתוב בעורא ומתניה בן סיכה וגוי יהודה לחפלה שפירשו אשר שם אנשי תורה להתפלל עכ"ל. תחת: תורה. צ"ל: יהודה.

(33) שם: וכן מנוקד בספרים שבמקומנו יהודה מלשון הודאה עכ"ל. ר"ל יהודה בה"א הלומה ובדל"ית סגולה.

(34) צד 38 (שורה ראשונה). ומשיע ומדרש ושער רישיה וכי עכ"ל: תחת: ומשיע. צ"ל: ומשמע. ור"ל ומשמעות ומדרש ושער רישיה.

(35) צד 40: ולא מצינו אותם בתורה אלא בדברים עכ"ל. תחת: בדברים. צ"ל: בדבריהם. ור"ל בדברי רז"ל.

(36) שם: כדגרסינן כנטין בפרק האי קרא דכתיב בני ציון היקרים עכ"ל. תחת: בפרק. צ"ל: בפירוש.

(37) צד 41: ואין לנו להרבות ולפרש בהנדות הללו. דהכי אמור רבואתא כי דברי הנדות הללו שיש בתלמוד ובבולתו אין מקשין בהן דהכי מעמייהו ררוש וקבל שכר עכ"ל. לדברי רבואתא אלה כוון הרמב"ם באמרו בסוף פתיחת מורה נבוכים, ולזה אמרו אין מקשין באנדה. וכאמרו בהלכות מלכים (פ"ב הלכה ב'): ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההנדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים האלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עקר, שאין מביאין לא לידו יראה ולא לידו אהבה עכ"ל. ומלת הללוי אשר בדברי רבואתא ומלות בענינים אלו וכיוצא

בהן מוכיחות למרי אשר לא על כלל האגרות כלו יצאו לדון כי אם על מקצתן. ואי"ה ארבר הרבה על אדות זה כמ"א, ואמרו, דרויש וקבל ישכ"ר לקוח מירושלמי (נזיר פ"ו ה"ב) שכתוב שם: מדרשות אמינא, דרויש וקבל שכר עכ"ל.

(38) שם: יש מי שפירש כי באותו מקום שהיה מצוין הישבה לו ולן שם וכו' ומתוך שהיה עוסק בציון המערות וישן לו שם נראה לו זה כולו בחלום, ולא שראה אותם במראה העין ממש עכ"ל. כ"ה בשו"ת הרי"ף.
(39) צד 42: וכל זה כאלו בחלום ולא כמראות העין עכ"ל... תחת: כאלו" (מלה אחת). צ"ל: בא לו (בי מלות).

(40) צד 50: וזה ששנה בהאי מתניהא עשר קדושות וכד מניח להו משכחת להו י"א וכו' עכ"ל. השאלה הזאת נשאלה כבר לרבנו האי גאון והשיב עליה. יעוין ערוך (ערך עשר): עשר קדושות הן א"י מקדשת מכל הארצות שאלו מרב האי גאון י" קדושות שנינו בריש כלים. וכשתחשוב אותן יבאו י"א? והשיב כך, א"י אינה חשובה מן הקדושות. לפי שבשאר הקדושות יש בהן כבוד למקום שמונעין ממנו מקצת טובא, או שמונעין מקצת בני אדם להיכנס אליו ואין בסתם א"י קדושה זו עכ"ל. וכעבור אשר תשיבת ר' האי לא מצאה הן ושכל טוב בעיניו לא זכר המהבר גם החשובה גם המשיב.

(41) שם: בימים הראשונים שהיה נמרא לטהרות וכו' וטהרות היום בעונותינו היא מאד יקרה ואין ידוע אילו עקר עכ"ל. תחת: אילוני צ"ל: כל. ומציאות נמרא לטהרות בימים הראשונים הוא דבר הרש עד מאד ולא ארע מאין ימצא.

(42) שם: כמה דאפשר להדורי ולתרוצי מדרבנן עכ"ל. תחת: להדורי. צ"ל: להדורי. ותחת: מדרבנן. צ"ל: מתרצינן.

(43) צד 51: ואין תמהין טובא על ההיא דגרסי בסוכה פרק לולב וערבה אמר ריש לקיש כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה וכו' ולכן תמהין טובא מאי טעמא לא מקשינן עליה דריש לקיש מהא דקא תני בין האולם ולמזבח מקום שאין בעלי מומין נכנסין לשם וכו' עכ"ל. לפי הכתוב בפ"י הרא"ש על הדין שאין בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח שהוא אך מעלה דרבנן. אין כל תימה, כי המה אסרו והמה התירו לצורך מצוה ועוין פ"י רש"י ושם ותוס' סוכה שם.

(44) צד 55: אברהם אברהם, משה משה, שמואל שמואל הוא לשון זרח לשון אהבה לשון הבה עכ"ל. לקוח מתוספתא (ברכות פ"א הלכה ט"ו).

(45) צד 59 (שורה ראשונה): והיכן פירש בירושלמי עכ"ל. תחת: והיכן. צ"ל: והיכן. שהוא כמו: וכן. ובירושלמי אשר לאשנינו לא נמצא הרבר הזה.

(46) צד 60: ואם תאמר וכו' בנגף אדם נכנס שם שיראה שם הבא על הגויה בערלה משוכה ופי' עכ"ל. הפי' הסר באהו והתמיה במקומה עומדת.

(47) צד 61: ויש מי שרצה לומר ביה מודע אינו נאמר וכו' עכ"ל. תחת: ביה מודע צ"ל: כי המודע.

(48) צד 62 (שורה ראשונה): ושאר קרובי האחות התיכונה ושאר קרובי שלמטה מן האחות שהוא התחתון משלשתן עכ"ל. מלות, ושאר קרובי האחות

התיכונה הן ש"ס וכאל ללא צורך ולפי מלות, ושאר קרוכי שלמטה צ"ל:
ומדוע ולכתוב, שאר"י בלי וא"ז בראש.

(49) שם וכענין דכתיב הקיטשים מלוח עלי שיה ושרש רתמים לחמם
ששירושו הפוסק מדברי תורה שקוטשים דברי תורה שנתנו, עליו" (הוא ש"ס
וצ"ל: על) הלוחות ועוסקים בדברי ישיהה מאבילין אותו נחלי רתמים וכו' עכ"ל.
הוא דרש רד"ל כתבנה (י"ב ב'). (וכע"ז ג' ב'). והכתוב פה, שקוטשים דברי תורה
שנתנו על הלוחות הוכא בפי' רש"י על ע"ז בשם, לישנא אחרנא ורש"י עצמו
פי' שירוש אהר רחוק מאד יעו"ש.

(50) שם וכענין שכתוב חצי גבור שנונים עם נחלי רתמים, לפי שהביה
שנקרא בדמיון גבור דן את הרשעים מלמעלה כהצים שנונים וכו' ומשליכן
לניהנם שנקרא נחלי רתמים עכ"ל. ירמח להכתוב בערבין (ט"ז ב'): כל המספר
לשון הרע אומר הקב"ה לשר של ניהנם אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה
שנאמר חצי גבור שנונים עם נחלי רתמים וכו' ואין גבור אלא הקב"ה וכו' נחלי
רתמים היינו ניהנם עכ"ל.

(51) צד 64 (שורה ראשונה): ועוד ושם השני צלשחר אם צלשחר והשנית
היה לו לומר עכ"ל. אהרי, אם צלשחר צ"ל: שם אשה.

(52) צד 65: גדר החכמה הוא מדע יושר הנמצאות וכו' והיא נחלקת לשני
הלקים. יש ממנה מה שסוף מחקרו הוא המדע, ועל דעת"י. [צ"ל: ולדעת] תוכן
הנמצא ויושר תבניתו וכו' ויש ממנה שסוף בקשתם ואחרית מחקדם הוא מעשה
וכו' עכ"ל. הוא הכתוב במלות הגיון (שער י"ד): ושם הפלוסופיא וכו' ויפול אצלם
השם הזה על שתי חכמות יקראו אהת מבי החכמות הפלוסופיא העיונית, והחכמה
האחרת הפלוסופיא המעשית עכ"ל. ויעיין ע"ז באור הרמב"ן.

(53) שם: והאמצעית חכמת המוסר והיטכל המאמצת דעות בני אדם והמנהגת
להם דרך הבינה עכ"ל. תחת: המאמצת"י. צ"ל: המאמנת. והוא מלשון כאשר
ישא האומן את היונק (במדבר י"א י"ב). ור"ל שהחכמה הזאת היא לדעות בני
אדם כאומן ליונק. והוא אחד עם הכתוב אחריו, והמנהגת להם דרך הבינה"י. והוא
החכמה הנקראה בלשון העמים: עטיקא"י. ויעיין מלות הגיון שם; (שם: הנהגת
האדם נפשו).

(54) שם: אחר שהורו כל יצירה שאינם יודעים מקומה עכ"ל. תחת:
שהורו"י (בריי"ש) כל יצירה צ"ל: שהורו (בדלית) כל היצורים.

(55) צד 66: כן האמת והאמונה בדברי התורה באירים ומפלאים עכ"ל.

תחת: באירים"י. צ"ל: מאירים.

(56) צד 67: שהזכירו רד"ל מלמד שיש לו להביה שמונה עשר אלף

עולמות, שנאמר רבב אלפים רבותים אלפי שנאן עכ"ל. הוא בע"ז (ג' ב').

הערות לפי ספר יצירה להר"י הרב הברצלוני ז"ל.
מאת אברהם מתתיהו חלפן
מער יאלסאוועס ברוסיא.

עמוד 4 שורה 5 והבא את אמר. ובהנהות הרשונה הרב המו"ל הביא מן הכ"י אתאמר. והנכון בודאי כפי גירסתנו ובהכ"י הוא שנתקרבו ה' תיבות. ועד"ו מצאנו בכמה מקומות. ועל צד הריחוק לקמן עמוד 24 שורה 32 ועמוד 74 שורה 25: — שם שורה 24 יקבלו הרבים. הוא לשון הש"ס פרק קמא דחולין ב' דא"ר ינאי על בני ר"ח: — שם שורה 38 כי דרש ר"י. בש"ס איתא כדרש והנראה דנידסת המחבר היתה כהאי דדרש וקיצר בתיבת כהאי וכתב כי וכדשכיח לשון זה בש"ס ירושלמי אי נמי היו"ד לנקודה:

עמוד 7 שורה 40 בפרק הראשון. לפי עניני נראה פירושו במוטבל ראשון ובלשון הש"ס מסדריה דר' פלוני שמיז לי ועי' בעהך ערך פרק שני: עמוד 10 שורה 35 והיו הרבנים שמחים. בגירסתנו והיו הדברים שמחים אכן גם גירסת הרבנים מתקבלת לנבונים.

עמוד 12 שורה 12 שהוא בהרן. נראה פ"י שהוא ית"ש אתנו. וכדכתיב ושכנתי בתוכם:

עמוד 24 שורה 10 דהי מעוט. בהנהות דאימעוט ויש לקיים הגי' ור"ל דהאי מעוט והיינו דהאי דרגל נתמעט:

עמוד 27 שורה 12 או במלאכים. בהנהות הביא מן הכ"י או בעדים. ויש לפרשו על הצדיקים ובלשון הכתוב ואתם ערי וכן מתבאר מהמשך:

עמוד 28 שורה 1 כגון הל להיות. נראה דר"ל הל להיות י"ד בשבת ששנינו בריש מסי' מגילה והלו להיות ב' י"ש של ר"ה לאחר השבת. דבפרק ר"א דמילה: — שם שורה 2 של ראשי חכמים קרובים ביה"כ. נראה דצ"ל של ראשי חדשים קרובים ביה"כ והוא לשון המשנה פרק קמא דשבועות ויש אורך דברים בביאור הכוונה בזה אבל כן הדבר בודאי. והיה כתוב בר"ת של ר"ה וטעה הסעתיק לעשות נוטריקון וז' בלא הודע ואשם:

עמוד 33 שורה 5 המנים. בהנהות הגיה המנים ועי"ש. ונראה לקיים גי' ור"ל המנים ובלשון ר"ל ותובא ברש"י ר"פ חוקת מנין את ישראל לומר וכ"י: עמוד 38 שורה 1 ומשיע. נראה שהוא נוטריקון ומה שכתוב עוד ור"ל ועוד הרבה כתובים מה שמדברים בענין הזה או הכוונה וכל הכתובים של פרשה זו עד נמירא שמדברים מענין האור העתיד:

עמוד 45 שורה 26 ואין מקשין מאן ממה. נראה פירושו שאין מקשין על דברי מאן דאמר ממה מן הדברים הסותרו אא"כ הדבר הוא הלכה:

עמוד 65 שורה 36 בנישין בפרק הנוקין. (וכבודו העיר) בהנהות שהוא בפרק מי שאתו. והנה כי כן דרך רבותינו הראשונים ז"ל לכנות כל פרק בשמו לפי עינו, וכמו שמצינו שנקראו לפרק איזהו נשך פרק הרבית ולפרק ר' ישמעאל בהנהות פרק העומר ויתכן שקראו לפרק מי שאתו פרק הניוקין ולפי עינו ועשו כן לזכרון לפי שהיה לימורם בע"ז:

עמוד 66 שורה 15 ואומן נתינתם. יש לפרשו על אימון ותכנית: — שם שורה 20 והמעלות האלהן ובהנהות הניה האלה וכן הדבר בודאי אלא שנראה שאינו טעות סופר אלא שנשמטה במכבש הדפוס הנון פשוטה שבשורה 22 מתיבת ואין אל השורה שלמעלה הימנה:

עמוד 209 שורה 40 שגלגלת. נראה פירושו ענולה וכלשון השי"ם בשבת סי' במה מדליקין לא. כפירוש לישנא אהרינא דרש"י שם וכן סי' בערוך. ובאה השי"ן שמאלית במקום הסמך וכמ"ש בהנהות עמוד 1 שורה 21 וכן יש מפרשים לשבר את האוזן במקום לסבר בסמ"ך:

עמוד 210 שורה 18 על עשתן. יתכן לפירושו מלישון עשתונותיו דתהלים קמ"ו ופירושו לא מחשבה בהכמה ולא תחבולה בסועל. אי נמי מלישון עשת שן שעניני זכות ובהירות ועי' בשרש ישע בערכו ור"ל לצחצח ולטהר מבלי שום תחבולה לה:

עמוד 263 שורה 19 דכתיב לטיבים. כנראה דתינו דכתיב בתהלים קכ"ה הטיבה ה' לטובים ולישרים בלכותם אלו ישראל טובים לשמים וישרים לבריות: